

АНОТАЦІЯ

Савлюк Б. І. Український націоналізм у сучасному інформаційному просторі України – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія. – Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України, м. Івано-Франківськ, 2026.

Дисертаційна робота є комплексним політологічним дослідженням українського націоналізму в сучасному інформаційному просторі України. Актуальність теми зумовлена фундаментальними трансформаціями інформаційного простору у XXI столітті, унаслідок яких медіа перестають бути виключно каналом передачі повідомлень і перетворюються на активного учасника політичного процесу, що бере участь у формуванні суспільної думки, впливає на політичні погляди громадськості та безпосередньо дотичний до конструювання новітнього українського націоналізму. В умовах Війни за Незалежність України медіа виступають не лише інструментом інформування, а й стратегічним ресурсом інформаційного спротиву проти російської пропаганди, що прямо позначається на формуванні образу нації. Український націоналізм, який тривалий час інтерпретувався суперечливо й нерідко під впливом зовнішніх, насамперед російських, пропагандистських конструкцій, у сучасних умовах набуває нових сутнісних характеристик як чинник національної ідентичності, політичної мобілізації та інформаційного спротиву. Попри значну кількість праць, присвячених українському націоналізму, роль медіа як чинника його сучасної трансформації залишається недостатньо осмисленою, що й визначає наукову актуальність роботи.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз особливостей представлення, трансформації та функціонування українського націоналізму в сучасному інформаційному просторі України, а також визначення його ролі у формуванні національної ідентичності та суспільно-політичних процесів в умовах

війни. Реалізація мети передбачала виконання таких завдань: проаналізувати теоретичні та методологічні аспекти дослідження медіа; з'ясувати вплив медіа на політичні інститути та процеси; здійснити аналіз ідеологій; дослідити поняття націоналізму та його сучасний розвиток в Україні; проаналізувати ліберальну агенду та її вплив на націоналістичний рух; оцінити вплив проросійських медіа на процеси розвитку українського націоналізму; розкрити олігархічний фактор у медіа та його вплив на сучасний український націоналізм; окреслити ресурсний потенціал українських націоналістичних медіа; проаналізувати внесок проукраїнських медіа в розвиток націоналістичного руху; дослідити зміну вектору медіа щодо націоналістичного руху в процесі Війни за Незалежність України.

Об'єктом дослідження є сучасний інформаційний простір України, а **предметом** – закономірності медійної репрезентації українського націоналізму, механізми його інтерпретації та трансформації, а також вплив цих процесів на формування суспільної думки й національної ідентичності. Методологічну основу роботи становить поєднання загальнонаукових та спеціальних методів: системний метод дав змогу розглянути медіа як компонент політичної системи; структурно-функціональний – визначити функції медіа (ідеологічну, мобілізаційну, консолідаційну, контрпропагандистську); інституційний підхід – потрактувати медіа як інститут конструювання історичної пам'яті та інформаційної безпеки. Дискурс-аналіз уможливив виявлення мовних стратегій делегітимації («радикали», «фашисти», «екстремісти», «бандерівці») та зворотної легітимації націоналізму («захисники», «герої»); контент-аналіз забезпечив емпіричне підтвердження теоретичних положень; історико-порівняльний метод дозволив відмежувати наукову історіографію від пропагандистських конструкцій і простежити динаміку медійних оцінок націоналізму у періоди до 2014 року, у 2014–2021 роках та після 2022 року.

Теоретичну базу дослідження склали праці у двох провідних напрямках – теорії медіа й масової комунікації (В. Ліппманн, Г. Лассвел, Г. М. Маклуен, Д. Мак-Квейл, Д. Галлін, П. Манчіні, П. Лазарсфельд, Р. Мертон, Е. Кац, Ф. Сіберт, В. Шрамм, Т. Пітерсон, М. Мак-Комбс, Г. Почепцов, В. Іванов, В. Різун та ін.) і теорії

націоналізму (Е. Сміт, Е. Гелнер, П. Альтер, Б. Андерсон, Е. Ренан, М. Білліг, Д. Донцов, І. Лисяк-Рудницький, Р. Шпорлюк, О. Зайцев, Г. Касьянов, О. Сич, В. Кулик та ін.). Емпіричну основу становлять матеріали сучасних українських медіа, націоналістична та діаспорна преса, аналітичні публікації, моніторинги Інституту масової інформації та соціологічні дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження медіа та ідеології» здійснено поглиблений аналіз теоретичних і методологічних підходів до вивчення медіа та ідеології. З'ясовано, що медіа є невід'ємним структурним елементом інформаційного простору та політичної системи, який не лише забезпечує обмін інформацією, а й конструює політичну реальність і поширює ідеології. Розкрито сутність політичної комунікації, яка у сучасних умовах набуває виразно медійного характеру. Проаналізовано концепцію Ф. Сіберта, Т. Пітерсона та В. Шрамма з її чотирма теоріями преси (авторитарною, лібертаріанською, соціальної відповідальності та радянською) і встановлено, що сучасний український медіапростір поєднує елементи різних моделей, що зумовлює його гібридний характер. Зіставлено концепції «обмеженого впливу» (П. Лазарсфельд, Р. Мертон, Е. Кац) і «значного впливу» медіа (В. Ліппманн), розглянуто моделі медіасистем Д. Галліна та П. Манчіні, базову модель комунікації Г. Лассвела та теорію «порядку денного». Проаналізовано класичні ідеології – лібералізм, консерватизм і соціалізм, простежено еволюцію теоретичних підходів до націоналізму (П. Альтер, Е. Гелнер, Е. Сміт) та особливості його розвитку в Україні – від створення ОУН у 1929 році через підпілля й еміграцію до відродження націоналістичних партій і організацій після 1991 року (ДСУ, УНА–УНСО, КУН, ВО «Свобода», «Правий сектор»). З'ясовано, що сучасний український націоналізм спрямований передусім на збереження державності.

У другому розділі «Вплив медіа на сприйняття сучасного українського націоналізму» здійснено комплексний аналіз деструктивних медійних впливів. Сформульовано поняття «ліберальна агенда» як фокусування медіа на правах людини, демократії, ринковій економіці та цінностях відкритого суспільства; на матеріалах «ТСН», «Української правди» та інших видань емпірично доведено, що

публікації з ознаками ліберальної агенди часто формують негативний образ націоналізму, навішуючи ярлики радикалізму та екстремізму й витісняючи національну проблематику на периферію порядку денного. Досліджено проросійські наративи, спрямовані на спотворення української національної ідеї, зокрема ототожнення націоналізму з нацизмом і виправдання агресії РФ через концепт «денацифікації»; констатовано, що проросійські медіа, серед них Telegram-канали та закриті за санкціями РНБО ресурси («112 Україна», «NewsOne», «ZIK», «Вести»), є складовою гібридної війни та інструментом психологічного впливу й політичної дестабілізації. З'ясовано, що олігархічні медіа за допомогою капіталу формують електоральні вподобання та впливають на суспільно-політичну думку відповідно до інтересів власників, демонструючи амбівалентну природу: вони здатні одночасно підтримувати патріотичний дискурс і використовувати національну тематику як інструмент маніпуляції, спрощуючи й викривлюючи національну ідею.

У третьому розділі «Конструктивний дискурс медіа в поступі сучасного українського націоналізму» розкрито ресурсний потенціал націоналістичних і проукраїнських медіа як важливого чинника національної консолідації. Проаналізовано історичну еволюцію націоналістичних видань – від підпільних і діаспорних («Розбудова нації», «Сурма», «Український самостійник», «Визвольний шлях», «Шлях Перемоги», «Самостійна Україна», «Державність», «Незборима нація» та ін.) до сучасних цифрових платформ, що дало змогу простежити тяглість і трансформацію націоналістичного дискурсу та довести, що український націоналізм формувався передусім через друковане слово. Показано неперервність українського інформаційного поля від самвидаву 1960–1980-х років (зокрема «Українського вісника» за редакцією В. Чорновола) до легальних проукраїнських медіа ХХІ століття («Час-Тіме», «Україна молода», «Український тиждень», «Країна»), які здійснюють ревізію радянських і проросійських історичних наративів. Особливу увагу приділено трансформації медійного дискурсу в умовах Війни за Незалежність України: доведено суттєве переосмислення націоналізму – від радикальних штампів до героїзації та

суспільного визнання, що підтверджено моніторингами Інституту масової інформації, рейтингом «УП 100» та зростанням позитивних згадок постатей національно-визвольного руху (Є. Коновалець, С. Бандера, Р. Шухевич). Установлено, що зміна вектору медіа прямо корелює зі зростанням суспільної підтримки націоналістичного руху.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *уперше* встановлено системний взаємозв'язок між медійними матеріалами і процесами формування сучасного українського націоналізму як динамічної ідеологічної конструкції; здійснено комплексний порівняльний аналіз впливу проросійських і проукраїнських медіа на націоналістичний рух; сформульовано концептуальне положення про сучасний український націоналізм як мобілізаційну ідеологію, що трансформується під впливом воєнних, безпекових і геополітичних чинників, а медіа постають каталізатором її переходу на державницький рівень; введено та операціоналізовано поняття «ліберальна агенда». *Удосконалено* розуміння деколонізаційної функції українських медіа, положення щодо амбівалентної природи олігархічних медіа, теоретичне осмислення ролі медіа у формуванні символічної межі між ліберальною та національно-традиційною парадигмами, а також трактування проукраїнських медіа як середовища артикуляції державницьких цінностей. *Набули подальшого розвитку* дослідження взаємозв'язку медійного дискурсу й суспільної довіри до політичних інституцій, теоретичне положення про націоналізм як консолідаційну ідеологію держави та аналіз трансформації суспільного образу націоналізму від стигматизації через героїзацію до утвердження як елемента суспільної норми.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання під час розроблення стратегій інформаційної безпеки держави та політики протидії дезінформації, у формуванні редакційних політик і етичних стандартів висвітлення ідеологічно чутливих тем, а також у навчальному процесі підготовки фахівців із політології, масових комунікацій та державного управління. Запропонована концептуалізація сучасного українського націоналізму як адаптивної мобілізаційної ідеології може слугувати теоретичною моделлю для

подальших наукових досліджень. Основні результати дисертації апробовано на VI та VII Міжнародних науково-практичних конференціях «Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри» (Івано-Франківськ, 2025, 2026) та відображено у трьох статтях у фахових виданнях України категорії «Б».

Узагальнюючи результати дослідження, у роботі обґрунтовано, що зміна медійного фону щодо українського націоналізму є одним із головних індикаторів глибинних змін у суспільстві й свідчить про перехід України до нової моделі політичної та культурної самоідентифікації, у якій націоналізм виступає не як маргінальне явище, а як основа суспільної консолідації. Російське повномасштабне вторгнення стало каталізатором «політичного ренесансу» українського націоналізму, а українські медіа з пасивних ретрансляторів подій перетворилися на активних суб'єктів інформаційної війни, що не лише відображають, а й активно конструюють образ націоналіста як захисника держави.

Ключові слова: медіа, сучасний український націоналізм, інформаційно-комунікативні механізми взаємодії, інформаційний простір, війна, інформаційна війна, інформаційна безпека, національна безпека, Україна, ідеологія, пропаганда, російська пропаганда, національна державність, громадянське суспільство, воєнно-політичний конфлікт.

SUMMARY

Savliuk B. I. Ukrainian nationalism in the modern information space of Ukraine – Qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 Social and Behavioral Sciences in the specialty 052 Political Science. – Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2026.

The dissertation is a comprehensive political-science study of Ukrainian nationalism in the modern information space of Ukraine. The relevance of the topic stems from the fundamental transformations of the information space in the twenty-first century, as a result of which the media cease to be merely a channel for transmitting messages and become an active participant in the political process that shapes public opinion, influences the political views of citizens, and is directly involved in constructing contemporary Ukrainian nationalism. Under the conditions of the War for the Independence of Ukraine, the media act not only as an instrument of information but also as a strategic resource of informational resistance against Russian propaganda, which directly affects the formation of the image of the nation. Ukrainian nationalism, long interpreted in a contradictory manner and frequently under the influence of external – primarily Russian – propaganda constructs, acquires new essential characteristics as a factor of national identity, political mobilization, and informational resistance. Despite the considerable body of scholarship on Ukrainian nationalism, the role of the media as a factor in its contemporary transformation remains insufficiently studied, which determines the scholarly relevance of the work.

The purpose of the dissertation research is a comprehensive analysis of the features of representation, transformation, and functioning of Ukrainian nationalism in the modern information space of Ukraine, as well as determining its role in the formation of national identity and socio-political processes under the conditions of war. The realization of this aim required the following tasks: to analyze the theoretical and methodological aspects of media research; to clarify the influence of the media on political institutions and processes; to analyze ideologies; to examine the concept of

nationalism and its contemporary development in Ukraine; to analyze the liberal agenda and its influence on the nationalist movement; to assess the influence of pro-Russian media on the development of Ukrainian nationalism; to reveal the oligarchic factor in the media; to outline the resource potential of Ukrainian nationalist media; to analyze the contribution of pro-Ukrainian media to the nationalist movement; and to examine the shift in the media vector regarding the nationalist movement during the War for the Independence of Ukraine.

The object of the research is the modern information space of Ukraine, and the **subject** is the regularities of the media representation of Ukrainian nationalism, the mechanisms of its interpretation and transformation, and the influence of these processes on the formation of public opinion and national identity. The methodological basis combines general scientific and special methods: the systemic method allowed the media to be examined as a structural component of the political system; the structural-functional method made it possible to define the functions of the media (ideological, mobilizing, consolidating, counter-propaganda); the institutional approach treated the media as an institution for constructing historical memory and ensuring information security. Discourse analysis revealed the linguistic strategies of delegitimization («*radicals*», «*fascists*», «*extremists*», «*Banderites*») and the reverse legitimization of nationalism («*defenders*», «*heroes*»); content analysis provided empirical confirmation of theoretical propositions; and the historical-comparative method made it possible to distinguish scholarly historiography from propaganda constructs and to trace the dynamics of media assessments of nationalism in the periods before 2014, in 2014–2021, and after 2022.

The theoretical basis of the research comprises works in two leading areas – the theory of media and mass communication (W. Lippmann, H. Lasswell, M. McLuhan, D. McQuail, D. Hallin, P. Mancini, P. Lazarsfeld, R. Merton, E. Katz, F. Siebert, W. Schramm, T. Peterson, M. McCombs, H. Pocheptsov, V. Ivanov, V. Rizun, and others) and the theory of nationalism (A. Smith, E. Gellner, P. Alter, B. Anderson, E. Renan, M. Billig, D. Dontsov, I. Lysiak-Rudnytsky, R. Szporluk, O. Zaitsev, H. Kasianov, O. Sych, V. Kulyk, and others). The empirical basis consists of materials from contemporary

Ukrainian media, nationalist and diaspora press, analytical publications, monitoring reports of the Institute of Mass Information, and sociological studies.

The first section “Theoretical and Methodological Foundations of the Study of Media and Ideology” provides an in-depth analysis of the theoretical and methodological approaches to the study of media and ideology. It is established that the media are an integral structural element of the information space and the political system, which not only ensures information exchange but also constructs political reality and disseminates ideologies. The essence of political communication, which acquires a distinctly media character in modern conditions, is revealed. The concept of F. Siebert, T. Peterson, and W. Schramm with its four theories of the press (authoritarian, libertarian, social responsibility, and Soviet) is analyzed, and it is established that the modern Ukrainian media space combines elements of different models, which determines its hybrid nature. The concepts of “limited influence” (P. Lazarsfeld, R. Merton, E. Katz) and “significant influence” (W. Lippmann) are compared, the media-system models of D. Hallin and P. Mancini, the basic communication model of H. Lasswell, and the agenda-setting theory are examined. Classical ideologies – liberalism, conservatism, and socialism – are analyzed, the evolution of theoretical approaches to nationalism (P. Alter, E. Gellner, A. Smith) is traced, as well as the specifics of its development in Ukraine – from the founding of the OUN in 1929 through the underground and emigration to the revival of nationalist parties and organizations after 1991 (DSU, UNA–UNSO, CUN, the All-Ukrainian Union “Svoboda,” “Right Sector”). It is found that modern Ukrainian nationalism is aimed primarily at preserving statehood.

The second section “The Influence of the Media on the Perception of Modern Ukrainian Nationalism” provides a comprehensive analysis of destructive media influences. The concept of the “liberal agenda” is formulated as the media’s focus on human rights, democracy, the market economy, and the values of an open society; based on the materials of TSN, Ukrainska Pravda, and other outlets, it is empirically demonstrated that publications bearing the features of a liberal agenda often form a negative image of nationalism by attaching labels of radicalism and extremism and by marginalizing national issues within the agenda. Pro-Russian narratives aimed at

distorting the Ukrainian national idea are examined, in particular the identification of nationalism with Nazism and the justification of Russian aggression through the concept of “denazification”; it is stated that pro-Russian media – including Telegram channels and resources closed by NSDC sanctions (“112 Ukraine,” “NewsOne,” “ZIK,” “Vesti”) – are a component of hybrid warfare and an instrument of psychological influence and political destabilization. It is found that oligarchic media, with the help of capital, shape electoral preferences and influence socio-political opinion in accordance with the interests of their owners, demonstrating an ambivalent nature: they are capable of simultaneously supporting patriotic discourse and using national themes as a tool of manipulation, thereby simplifying and distorting the national idea.

The third section “The Constructive Discourse of the Media in the Advancement of Modern Ukrainian Nationalism” reveals the resource potential of nationalist and pro-Ukrainian media as an important factor of national consolidation. The historical evolution of nationalist periodicals is analyzed – from underground and diaspora outlets (“Rozbudova natsii,” “Surma,” “Ukrainskyi samostiinyk,” “Vyzvolnyi shliakh,” “Shliakh Peremohy,” “Samostiina Ukraina,” “Derzhavnist,” “Nezboryma natsiia,” and others) to modern digital platforms, which made it possible to trace the continuity and transformation of nationalist discourse and to prove that Ukrainian nationalism was formed primarily through the printed word. The continuity of the Ukrainian information field is shown – from the samvydav of the 1960s–1980s (in particular “Ukrainskyi visnyk” edited by V. Chornovil) to the legal pro-Ukrainian media of the twenty-first century (“Chas-Time,” “Ukraina moloda,” “Ukrainskyi tyzhden,” “Kraina”), which revise Soviet and pro-Russian historical narratives. Special attention is paid to the transformation of media discourse under the conditions of the War for the Independence of Ukraine: a significant rethinking of nationalism is demonstrated – from radical clichés to heroization and public recognition, confirmed by the monitoring reports of the Institute of Mass Information, the “UP 100” ranking, and the growth of positive mentions of figures of the national liberation movement (Ye. Konovalets, S. Bandera, R. Shukhevych). It is established that the shift in the media vector directly correlates with the growth of public support for the nationalist movement.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that, *for the first time*, a systemic interrelation has been established between media materials and the processes of forming modern Ukrainian nationalism as a dynamic ideological construct; a comprehensive comparative analysis of the influence of pro-Russian and pro-Ukrainian media on the nationalist movement has been carried out; a conceptual proposition has been formulated regarding modern Ukrainian nationalism as a mobilizing ideology transformed under the influence of military, security, and geopolitical factors, with the media acting as a catalyst of its transition to the level of statehood; and the concept of the “liberal agenda” has been introduced and operationalized. *Improved* has been the understanding of the decolonizing function of Ukrainian media, the proposition concerning the ambivalent nature of oligarchic media, the theoretical comprehension of the media’s role in forming the symbolic boundary between the liberal and the national-traditional paradigms, and the interpretation of pro-Ukrainian media as an environment for articulating statehood values. *Further developed* have been the study of the interrelation between media discourse and public trust in political institutions, the theoretical proposition about nationalism as a consolidating ideology of the state, and the analysis of the transformation of the public image of nationalism from stigmatization through heroization to its establishment as an element of the social norm.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their use in developing strategies for the state’s information security and policies for countering disinformation, in forming editorial policies and ethical standards for covering ideologically sensitive topics, and in the educational process of training specialists in political science, mass communications, and public administration. The proposed conceptualization of modern Ukrainian nationalism as an adaptive mobilizing ideology may serve as a theoretical model for further research. The main results of the dissertation were presented at the 6th and 7th International Scientific and Practical Conferences “Political Processes of the Present: Global and Regional Dimensions” (Ivano-Frankivsk, 2025, 2026) and are reflected in three articles in professional journals of Ukraine (category “B”).

Summarizing the results of the research, the work substantiates that the change in the media background regarding Ukrainian nationalism is one of the principal indicators of profound changes in society and testifies to Ukraine's transition to a new model of political and cultural self-identification, in which nationalism appears not as a marginal phenomenon but as a foundation of social consolidation. The full-scale Russian invasion became a catalyst for the "political renaissance" of Ukrainian nationalism, while the Ukrainian media, from passive relayers of events, turned into active subjects of the information war, which not only reflect but also actively construct the image of the nationalist as a defender of the state.

Keywords: media; contemporary Ukrainian nationalism; information and communication mechanisms of interaction; information space; war; information warfare; information security; national security; Ukraine; ideology; propaganda; Russian propaganda; national statehood; civil society; military-political conflict.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України категорії Б:

1. Савлюк Б. Взаємовідносини медіа та політики в Україні. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. Івано-Франківськ. 2024. Випуск 19. С.149-157.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-19-17>

URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/23155/1/19%20%281%29.pdf>

2. Савлюк Б. Деструктивні впливи медіа на формування сучасного українського націоналізму. Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. Львів. 2025. № 61. С. 484–494.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.61.56>

URL: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/61_2025/58.pdf

3. Савлюк Б. Роль націоналістичної преси у розвитку сучасного українського націоналізму. Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. Львів. 2026. № 64. С. 522-529.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.64.58>

URL: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/64_2026/60.pdf

Тези наукових конференцій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. Савлюк Б. Негативне позиціонування ліберальних ЗМІ щодо націоналістичного руху в Україні. *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 8–9 травня 2025 р.)*. Електронне видання. Івано-Франківськ : Карпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника 2025. С. 201-203. URL: <https://kpn.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/197/2025/11/zbirnyk-materialiv-vi-mizhnarodnoi-naukovo-praktychnoi-konferentsii.pdf>